

**שמות כב: ו-יב**

כִּי־יִתֶּן אִישׁ אֶל־יָדוֹ עֶדוֹ כֶּסֶף אִוְכֹלִים לְשֹׂמֵד וּגְנֹב מִפֶּיֶת הָאִישׁ אֲסִי־מִצָּא הַגֵּנֵב יִשְׁלֵם שָׁנִים: אֲסִי־לֹא יִמְצֵא הַגֵּנֵב וְנִקְרַב בְּעַל־הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים אֲסִי־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמַלְאֲכַת רְעֵהוּ: עַל־כֵּל־דִּבְר־פֶּשַׁע עַל־שׂוֹר עַל־חֲמוֹד עַל־שֶׁה עַל־שְׁלֵמָה עַל־כֵּל־אֲבֹדָה אֲשֶׁר יֹאמֵר כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יבֹא דְבַר־שְׁנִיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעוּ אֱלֹהִים יִשְׁלֹם שָׁנִים לְרַעְהוּ: כִּי־יִתֶּן אִישׁ אֶל־יָדוֹ עֶדוֹ חֲמוֹד אִו־שׂוֹר אִו־שֶׁה וְכֹל־בְּהֵמָה לְשֹׂמֵד וּמַת אִו־נִשְׁבֵּר אִו־נִשְׁבֵּה אִין רָאָה: שִׁבְעַת ה' תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם אֲסִי־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמַלְאֲכַת רַעְהוּ וּלְקַח בְּעַלְיוֹ וְלֹא יִשְׁלֵם: וְאֲסִי־גְנֹב יִגְנֹב מִעֲמּוֹ יִשְׁלֵם לְבַעְלָיו: אֲסִי־טָרַף יִטְרַף יבֹאָהוּ עַד הַטְּרֶפֶה לֹא יִשְׁלֵם:

הרקע לסוגיה מספר 1 נמצא בשמות פרק כב פסוקים ו-יב. פסוקים ו-ח עוסקים בשמירה על כסף או כלים, ופסוקים ט-יב עוסקים בשמירה על בעלי חיים. יש מסורות שמפרשות שהנושא הכללי של כל הפסוקים הוא שומר חינם (ראה תרגום יונתן), כאשר פסוק ט מקביל לפסוק ו, פסוק י מקביל לפסוק ז, ופסוקים יא-יב מקבילים לפסוק ח. אולם רוב מסורות חז"ל שפסוקים ו-ח עוסקים בשומר חינם, ואילו פסוקים ט-יב עוסקים בשומר שכר.

**תורת התנאים**

- משנתנו (1-11) עוסקת בדיני תשלומי כפל במקרה של גניבה משומר החינם, כמפורט בפסוק ח. המשנה מלמדת שבפני השומר יש שתי אפשר-רויות עם משמעויות ממוניות שונות: א. לשלם למפקיד את שווי החפצים שנגנבו. במקרה זה, במידה ויימצא הגנב ויחייבו אותו לשלם תשלומי כפל על גניבתו, השומר יקבל את הכסף (2-6). ב. להישבע שאין לו חלק בגניבה ולהיפטר מתשלום על הפיקדון. במקרה זה, במידה והגנב יימצא הוא משלם את הכסף לבעלים ולא לשומר (7-11). על כל פנים, מאפשרות אי' למדנו שיש מצב שבו הזכויות הממוניות על הפיקדון עוברות מהבעלים לשומר, ועל כן הוא מקבל את הכפל במקום הבעלים.

**תורת האמוראים**

משנה זו נידונה בשני בתי מדרש בתקופת האמוראים: בסורא בדור 3 ובמחוזא בדור 4-5, ו-4 דעות אמר-ראים מובאות בסוגיה. דעות האמוראים מובאות לפי סדרם הכרונולוגי, ועל כן סוגיה זו מוגדרת כסוגיה אמוראית, כלומר, סוגיה שהתהוותה במשך דורות האמוראים, שלב אחרי שלב:

- א. רמי בר חמא תוקף את דין המשנה (25-26) על פי הדין המקובל שאדם לא יכול להקי-נות דבר שלא הגיע לעולם עדיין, וממילא כיצד ייתכן שהשומר יזכה בכפל לפני שהכפל נמצא בעולם?

- ב. רבא (35-38) משיב לקרי-שייתו של רמי בר חמא שאכן אין אפשרות להקנות דבר שלא בא לעולם, אך כאן הסכם השמירה כולל גם הסכם שאם החפץ ייגנב, החפץ מוקנה לשומר כבר מתחילת השמירה, וממילא הוא זה שגם זכה בכפל.

- ג. רבי זירא (39-40) תוקף את תירוצו של רבא בטענה שלפי דבריו, השומר אמור גם לזכות בצמר ובוולדות של הבהמה שהוא שומר עליה שהרי הוא קנה אותה כבר מתחילה, בעוד הדין ידוע שהשומר לא זוכה בשווים של הצמר והוולדות. ולכן מתרץ רבי זירא (44-45) שאף סעיף זה כבר כלול בהסכם

**תלמוד בבלי** · **מסכת בבא מציעא**

**פרק שלישי "המפקיד"**

סוגיה מס' 1

<b>וידיאו</b>	<b>העשרה</b>
<span><span>QR code</span></span> <span>40154</span>	<span><span>QR code</span></span> <span>30154</span>

<span></span>	<span></span>
<span></span>	<span></span>
<span></span>	<span></span>
<span></span>	<span></span>
<span></span>	<span></span>
<span></span>	<span></span>
<span></span>	<span></span>
<span></span>	<span></span>
<span></span>	<span></span>
<span></span>	<span></span>
<span></span>	<span></span>

<span></span> <b>דמויות</b> <span></span>
<p><b>רמי בר חמא</b> – דור שלישי, סורא</p>

<b>מונחים</b>
<p><b>אי תָּנָא</b> – אם היה מלמד ...</p> <p><b>אימא לא</b> – הייתי אומר שלא ...</p> <p><b>הָוָה אָמַינָא</b> – הייתי אומר ...</p> <p><b>הָנִי מְלִי</b> – מילים אלה, זה נכון רק לגבי ...</p> <p><b>לָמָּה לִּיָּה לְמַתְנִי</b> ... – מדוע הוא מלמד ...?</p> <p><b>מתקיף לה</b> – תוקף אותה - קושיה מסברה או מנהוג, לא ממקור</p> <p><b>צָרִיכָא</b> – (שניהם) נצרכים</p>

שלו בשעת גניבה, ומצד שני אין לשומר זכות בצמר ובוולדות שהיו מתחילת השמירה ועד הגניבה.

**שקלא וטריא**

השקלא וטריא מפרשת לנו נכונה את דברי האמוראים, מרחיבה אותם ומב-ררת אותם. על תורת התנאים והאמור-ראים שנלמדה לעיל הגמרא מבררת חמש נקודות:

א. בתחילה (12–24), באמצעות התב-נית ”צריכותא”, הגמרא מבררת מדוע המשנה הוצרכה לתת שתי דוגמאות, גם בהמה וגם כלים, כי בכל אחת מהן יש חידוש: בכלים יש חידוש שאעפ"י שאין טרחה רבה בטיפול בהם, מכל מקום הבעלים מקנה את הכפל שלהם לשומר; ובבהמה יש חידוש שאעפ"י ששווי הכפל יכול להיות מרובה מאד (כי יש דין של טביחה ומכירה שיש תשלומי ארבעה וחמישה), מכל מקום הבעלים מקנה את הכפל שלהם לשומר. תבנית הצריכותא מופיעה מאות פעמים בתלמוד, ומילות המפתח שלו הם כדלהלן:

(12) למה ליה למתני X ולמה ליה למתני Y?

(13) צריכאי!

(14–18) דאי תנא X, הוה אמינא... X הוא ד... משום ד... אבל Y, ד... אימא...

(19–23) ואי תנא Y, הוא אמינא... Y הוא ד... משום ד... אבל X, ד... אימא...

(24) צריכא!

ב. על התקפת רמי בר חמא על המשנה, הגמרא מעירה (27–34) שאמנם רבי מאיר חולק ואומר שאפשר להקנות דבר שלא בא לעולם, מכל מקום גם הוא אומר זאת רק במקרה שהחפץ דקל, אבל במקרה שלנו יש ספק רב אם הדבר הנמכר אכן יבוא לעולם. יש גרסא מעט שונה לדברי הגמרא בהסברת רבי מאיר, שרבי מאיר לא אומר שאפשר למכור דבר שלא בא לעולם כשהדבר עשוי לבוא, אלא רק במקרה שהדבר בוודאי יבוא לעולם, מה שמחזק את קושיית רמי בר חמא.

תבנית נוספת יש כאן בשקלא וטריא (27–34), שמבררת שהדברים שנאמרו נכונים אפילו לדעת היחיד שבנושא. התבנית בנויה כך:

(27–29) ואפילו ל-... הני מילי כגון... ד... אבל הכא, מי יימר ד...?

(30–31) ואם תמציי לומר ד... מי יימר ד...?

(32–34) ואי... מי יימר ד...? דילמא...

ג. לאחר הקושיה של רבי זירא על רבא, הגמרא מביאה ברייתא (41–42) שמחזקת את דברי רבי זירא, שבאמת אין לשומר זכות בצמר ובוולדות.

ד. לאחר תירוץ רבי זירא, הגמרא מסבירה (46–49) את ההיגיון בחילוק שבין

וְאִם תִּמְצִי לומר דְּמַגְנָבָא,

מי יימר דְּמִשְׁתַּכַּח גָּנָב?

וְאִי מְשַׁתְּכַח גָּנָב,

מי יימר דְּמִשְׁלָם?

דְּלָמָּא מוֹדִי וּמְפַטְרִי?

**אָמר רָבָא**:

**נַעֲשֶׂה כְּאוֹמֵר לוֹ:**

**‘לְכַשְׁתַּגְּנַב, וְתַרְצָה וְתִשְׁלַמְנִי,**

**הָרִי פְרִתִּי קְנוּיָה לָךְ מַעֲכָשׂוֹ.’**

**מְתַקִּי לֵה רְבִי זִירָא**:

אי הָכִי, **אֶפְלוּ גְזוּזְתִּיהָ וּוְלִדוּתִיהָ נְמִי!**

אֶלְמָּה תִּנְיָא:

**חוץ מגזוּזְתִּיהָ וּוְלִדוּתִיהָ?**

אֶלָּא,

**אָמר רְבִי זִירָא**:

**נַעֲשֶׂה כְּאוֹמֵר לוֹ ‘חוץ מגזוּזְתִּיהָ וּוְלִדוּתִיהָ.’**

ומאי פְּסָקָא?

סְתָמָא דְּמַלְתָּא,

שְׁבַחָא דְּאֶתָּא מַעְלָמָא, עֶבֶיד אָנֹשׁ דְּמַקְנִי,

שְׁבַחָא דְּמַגּוּפָּה, לֹא עֶבֶיד אָנֹשׁ דְּמַקְנִי.

אָפֵא דְּאָמְרִי:

**אָמר רָבָא**:

**נַעֲשֶׂה כְּאוֹמֵר לוֹ:**

**‘לְכַשְׁתַּגְּנַב, וְתַרְצָה וְתִשְׁלַמְנִי,**

**סָמוּךְ לַגְּנִבְתָּה קְנוּיָה לָךְ.’**

מאי בְּיַנְיָהוּ?

קוּשְׁיָא דְּרַבִּי זִירָא.

אי נְמִי,

דְּקִימָא בְּאַגָּם.

<b>מונחים</b>
<p><b>אי הָכִי</b> – אם כן ...</p> <p><b>אי נְמִי</b> – או ...</p> <p><b>אָפֵא דְּאָמְרִי</b> – יש אומרים ...</p> <p><b>אֶלָּא</b> – תפנית בכיוון הסוגיה</p> <p><b>אֶלְמָּה תִּנְיָא</b> – למה שנויה בברייתא?</p> <p><b>אם תמצִי לומר</b> – אם תרצה לומר ...</p> <p><b>דְּלָמָּא</b> – אולי ...</p> <p><b>ומאי פְּסָקָא</b> – ומדוע כך נפסק?</p> <p><b>מאי בְּיַנְיָהוּ</b> – מה ביניהם?</p> <p><b>מי יימר</b> – מי אומר ש ...</p> <p><b>סְתָמָא דְּמַלְתָּא</b> – דרך כלל ...</p> <p><b>עֶבֶיד אָנֹשׁ</b> – בן אדם עשוי ל ...</p>

<sup>50</sup> איב' אי' (בתי"י 95)

<b>דמויות</b>
<p><b>רבא</b> – דור רביעי, מחוזא, חבר של רמי בר חמא, ונשא את אלמנתו.</p> <p><b>רבי זירא</b> – דור חמישי, מחוזא, תלמיד רבא.</p>

<b>סורה</b>
<p><b>רב חיסדא</b></p>
<b>רמי בר חמא</b> — <b>רבא</b>

<b>מחוזא</b>
<p><b>רבא</b></p>
<b>רבי זירא</b>

הצמר והוולדות לבין שאר גוף הבהמה, בהבחנה שבין רווחים שבאים מבחוץ לבין רווחים שנולדים מגוף הבהמה.

ה. לאחר תירוצו של רבא, הגמרא מבררת (55–58) מה ההבדל המעשי שבין שתי הגרסאות של תירוץ רבא, ומביאה שתי דוגמאות: האחת בדין הצמר והוולדות, וכמו שהעיר רבי זירא; והשנייה במקרה שהבהמה לא הייתה בחצר השומר בשעת הגניבה, כך שאינו יכול לקנותה בזמן זה. בירור זה נעשה באמצעות התבנית ”מאי בינייהו”, שנועדה לברר את המבדיל בין שתי אמירות.

<sup>[1]</sup> © העמותה לקידום התורה שבעל פה, תשע"ו

<sup>[2]</sup> מסכת בבא מציעא · פרק שלישי "המפקיד" · סוגיה מס' 1

<sup>[3]</sup> מסכת בבא מציעא · פרק שלישי "המפקיד" · סוגיה מס' 1